

K VÝZNAMNÉMU ŽIVOTNÍMU JUBILEU PROF. DR. ONDREJE BALÁŽE, DrSc.

Profesor dr. O. Baláž, DrSc., se dožívá svého významného životního jubilea v tvořivé a činorodé práci. Jeho jméno a působení v oblasti výchovy a vzdělávání, v oblasti školství je dobře známo pedagogické veřejnosti nejenom u nás, ale i v bratrských socialistických zemích.

Ondrej Baláž se narodil 6. května 1922 v dědině Tón v okrese Komárno na jižním Slovensku v rodině agronoma. V r. 1943 ukončil studia na vysoké škole zemědělské a v r. 1957 na vysoké škole pedagogické. Od konce roku 1946 soustavně pracuje na úseku výchovy a vzdělávání. Nejprve v resortu zemědělství, později v resortu školství, a to v rozličných funkcích. Byl okresním inspektorem pracujících dorostu, dále vedoucím oddělení a ředitelem Hlavní správy pracovních záloh na Slovensku, vedoucím odboru a ředitelem Hlavní správy zemědělských škol na pověřenectví zemědělství, náměstkem pověřence zemědělství pro úsek vědy a školství. Významně se zasloužil o budování zemědělského školství. V letech 1962—1973 působil v Trnavě, nejprve jako ředitel Pedagogického institutu, po reorganizaci jako děkan pedagogické fakulty, dále pak jako vedoucí katedry pedagogiky pedagogické fakulty UK v Trnavě. Má velké zásluhy na budování trnavské pedagogické fakulty. Od r. 1973 zastával prof. Baláž funkci vedoucího oddělení teorie výchovy v Ústavu experimentální pedagogiky SAV a v r. 1980 se stal ředitelem tohoto ústavu.

Spolupracovníci, přátelé a všichni, kdo profesora Baláže znají, vědí, kolik úsilí, práce a obětavosti se skrývá za tímto jed-

noduchým výčtem základních životopisných dat.

Vědecká, vědeckoorganizační i pedagogická činnost profesora Baláže byly vždy těsně spjaty s budováním naší socialistické společnosti a našeho socialistického školství. Vývoj jeho díla je svědectvím toho, jak pohotově vždy reagoval na potřeby společenské praxe a usiloval dát odpověď na nejnaléhavější otázky. Právě z poznání objektivních společenských potřeb pramení základní vědecké zaměření a zájmy prof. Baláže. Lze je rozčlenit do několika základních a vnitřně navzájem spjatých oblastí. Je to především problematika přípravy pracujících mládeže, zvláště zemědělské, otázky pracovní výchovy a polytechnického vzdělávání, problematika profesionální orientace a výchovy k volbě povolání, otázky přípravy a profilu socialistického učitele.

Charakteristickým rysem díla profesora Baláže je nejtěsnější spojení teorie s praxí, jeho vlastní praktické činnosti s teoretickým řešením problémů, jež tato činnost přináší. To se projevilo již v prvním období jeho vědeckovýzkumné práce. V letech 1947—1961 byl O. Baláž pracovníkem učňovského zemědělského školství. Zcela zákonitě si klade v těchto souvislostech otázky výchovy kádrů pro potřeby socialistického zemědělství a řeší problematiku zemědělských škol. To se odráží i v publikační činnosti. Otázkám mimoškolní a mimoškolní výchovy věnuje pozornost v publikaci „Mimoškolní práce v poľnohospodárskych školách“ (Pôdohospodárske vydavateľstvo, Bratislava 1959). Problematika rozsahu a obsahu při-

pravy odborníků v zemědělství je obsažena v knize „Příprava kvalifikovaných pracovníků v poľnohospodárstve“ (SVPL, Bratislava 1963) aj. Zaměřil se i na didaktické a metodické stránky výchovně vzdělávacího procesu při přípravě učňů v zemědělských učilištích, jak o tom svědčí publikace „Vyučovanie a výcvik učňov v poľnohospodárstve“ (SPN, Bratislava 1966). Toto zaměření bylo důležité nejenom z hlediska momentálních potřeb tehdejší praxe. Ukazuje zároveň již v prvních desetiletích budování socialistické školy významnou orientaci pedagogické vědě a upozorňuje na nezbytnost řešení problematiky pracující mládeže, kterou teorie nezfídka opomíjela.

Dráha vysokoškolského učitele, kterou nastoupil O. Baláž v r. 1961, dále prohloubila a rozšířila okruh problematiky jeho vědeckého zájmu. Přispěl především k řešení otázek pracovní výchovy. V díle „Pracovní výchova žiakov ZDŠ“ (SPN, Bratislava 1970) rozpracovává teoretické základy pracovní výchovy. Zaměřuje se na systém pracovní výchovy na základní škole, na organizační formy pracovního vyučování, na otázky výchovy samostatnosti a tvořivosti, na výchovu k volbě povolání, kde zdůrazňuje její těsnou souvislost s pracovní výchovou. K otázkám pracovní výchovy a profesionální orientace se prof. O. Baláž vrací i v dalších svých pracích, jak o tom svědčí publikace „Niekteré problémy výchovy k voľbe povolania na ZDŠ“ (SPN, Bratislava 1971) a řada studií jako „Voľba povolania a rozmiestenie 15-ročného dorastu“ (in Bakoš, L. a kol.: Problémy rodinnej výchovy. SPN, Bratislava 1968); „Výchova k voľbe povolania ako súčasť komunistickej pracovnej výchovy“ (in.: Ideová výchova v technických predmětch na základní devítileté škole. SPN, Praha 1973); „Politechničeskoje obrazovaniye, trudovoje vospitaniye i professionalnaja orientaciya“ (in: Politechničeskoje obrazovaniye. Moskva, APN SSSR 1974) aj.

Těmito a dalšími studiemi v oblasti pracovní výchovy, polytechnického vzdělávání a profesionální orientace mládeže, uveřejňovanými doma i v zahraničí, svými vystoupeními na mezinárodních vědeckých konferencích se O. Baláž řadí k předním pedagogům socialistických zemí, kteří svým dílem dlouhodobě přispí-

vají k rozvoji této významné oblasti marxistické pedagogiky. Všechny tyto otázky získávají na nové aktuálnosti a nabývají nového významu v souvislosti s úkoly dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy. V díle prof. Baláže jsou také v tomto smyslu dále rozvíjeny, jak o tom svědčí studie poslední doby, jako „Příprava robotníckeho dorastu v koncepcii rozvoja výchovno-vzdelávacej sústavy“ (in: Aktuálne otázky socialistickej výchovy robotníckej mládeže, 1981), „Spoločenská podmienenosť prípravy mladej generácie robotníckej triedy“ (in: Otázky formovania osobnosti učňovskej mládeže, 1981).

Při svém pedagogickém působení na pedagogickém institutu a pedagogické fakultě UK v Trnavě (kde byl O. Baláž v r. 1961 jmenován docentem a v r. 1968 profesorem) jako učitel i jako funkcionář této fakulty dobře prakticky poznal problematiku přípravy budoucích učitelů. Mohl ji konfrontovat s požadavky na tuto přípravu v podmínkách budování socialistické školy. Patří právě k vědeckosobnostním rysům profesora Baláže, že se tento předmět jeho činnosti stal zároveň i teoreticky dalším ústředním momentem jeho vědecké práce. S. prof. Baláž věnoval pozornost problematice osobnosti učitele v systému komunistické výchovy, profilu socialistického učitele, společenské podmněnosti utváření profilu posluchačů pedagogických fakult, otázkám volby učitelského povolání, rozboru společenských nároků na socialistického učitele v období vědeckotechnické revoluce aj. Na základě dlouhodobého empirického výzkumu i teoretického studia vznikla knižní publikace „Učiteľ a spoločnosť“ (SPN, Bratislava 1973). Autor v ní řeší problematiku učitele ve složitých vztazích k rodině, ke školské soustavě, k pionýrské organizaci, k Socialistickému svazu mládeže a k ostatním činitelům výchovně vzdělávacího procesu, objasňuje i interpersonální vztahy učitelů. Pozornost věnuje přípravě i dalšímu vzdělání učitelů. Problematiku přípravy učitelů vidí v jednotě s jeho dalším vzděláváním ve smyslu postgraduálního studia i systematického sebevzdělávání. Zdůrazňuje myšlenku jednoty výchovy a vzdělávání v činnosti učitele a jeho těsné sepětí se životem naší společnosti, nezbytnost jeho aktivní politické čin-

nosti v místě jeho působení. Práce představuje příspěvek k sociálně pedagogické analýze vztahu učitele a socialistické společnosti. Je teoretickým přínosem k sociální pedagogice a stala se i významnou pomůckou pro učitele. V roce 1974 byla odměněna cenou v kategorii angažované vědecké literatury. V r. 1976 vyšla v překladě v maďarském jazyce „A pedagógus és társadalom“. Její obhajobou získal také prof. Baláž v r. 1975 vědeckou hodnost doktora pedagogických věd.

Publikační činnost prof. Baláže je rozsáhlá. Kromě devíti knižních monografií zahrnuje přes 100 vědeckých a vědeckopopulárních příspěvků v časopisech, a to u nás i v zahraničí, především v Sovětském svazu, NDR, Maďarsku, Polsku aj. Jejím charakteristickým rysem je trvalá snaha o to, aby nové poznání zároveň plnilo svou přetvářející funkci, aby pronikalo do praxe, do vědomí a pak i jednání těch, kterým je určeno. Proto také nedílnou součástí díla prof. Baláže je široká popularizační činnost, dokumentovaná více než 200 vědeckopopulárních příspěvků i rozsáhlou přednáškovou činností.

Prof. Baláž se zároveň významně a mnohostranně podílí na vědeckoorganizační činnosti a řízení vědy. Jako koordinátor a řešitel hlavního úkolu státního plánu základního výzkumu v 6. pětiletce připravil k publikaci se svým kolektivem monografii „Sociálne aspekty výchovy“, koordinuje a řeší v 7. pětiletce úkol „Spoločenská podmienenosť výchovy a vzdelávania“, v níž jsou dále prohlubovány otázky sociální pedagogiky, teorie pracovní výchovy a výchovy pracující mládeže. Je členem předsednictva hlavní redakce oborové pedagogické encyklopedie Slovenska. Podílí se významně na řízení a dalším rozvoji pedagogické vědy v celostátním měřítku i jako místopředseda a předseda vědeckého kolegia pedagogiky-psychologie ČSAV. Svým odborným a politicky zralým a uvážlivým přístupem podstatně přispívá k plnění úkolů tohoto orgánu ČSAV. Zároveň od r. 1978 plní funkci zástupce vedoucího oddělení předsednictva SAV pro řízení společenskovedních pracovišť a je místopředsedou ediční rady Slovenské akademie věd aj.

Nedílnou součástí vědeckopedagogické a vědeckoorganizační činnosti prof. Baláže je i péče o přípravu a růst mladých vědeckých kádřů. Získal si důvěru a úctu nejenom řady svých studentů, diplomantů a aspirantů. Svými studii i zkušenostmi přispěl k objasnění rozvoje a komunistické výchovy osobnosti vysokoškolského učitele. Působí i jako předseda komise pro obhajobu kandidátských disertačních prací a jako člen komise pro obhajobu doktorských disertačních prací.

Základním charakteristickým rysem veškeré činnosti prof. Baláže je jednota jeho vědecké, pedagogické a politické činnosti. Již v lednu 1942 byl přijat do ilegální komunistické strany. Toto jeho světonázorové přesvědčení se projevovalo nejenom v četných stranických funkcích a úkolech, které plnil vždy s velkou obětavostí, ale promítá se důsledně a výrazně i do jeho vědecké činnosti jednotou jejích marxisticko-leninských metodologických a světonázorových základů. Realizuje se v pedagogické činnosti, projevuje se v postojích vysokoškolského učitele, který učí své žáky nejenom poznávat, ale také prací budovat socialistickou společnost. Je obsažena i v soudružských a přátelských vztazích, které spojují s prof. Balážem s mladšími spolupracovníky na Slovensku i v českých zemích.

Prof. dr. Baláž, DrSc., svou celoživotní práci významně přispěl k budování socialistické školy a rozvíjení pedagogiky na marxisticko-leninských metodologických základech. Patří mezi naše první pedagogy, kteří obrátili pozornost na problematiku pracující mládeže, pracovní výchovu a profesijní orientaci. Řeší ji v podmínkách budování socialistické společnosti a z hlediska výchovy všestranně rozvinuté socialistické osobnosti.

Není pochyb o tom, že se prof. Baláž svým dosavadním dílem i další tvorbou bude ještě dále významně podílet na perspektivním rozvoji naší socialistické školy a pedagogiky. Do budoucích let plodné práce u příležitosti jeho životního jubilea mu přeji mnoho sil a pracovní pohody jeho žáci, spolupracovníci i přátelé.

Jarmila Skalková

Dne 25. února 1982 zemřel ve věku 84 let zasluhující umělec, zasluhující učitel, nositel Řádu Vítězného února a Řádu práce Karel Michl.

Jméno Karla Michla je spjato nejen s naší socialistickou kulturou, ale také s bojem za naší socialistickou školu. Jako učitel náležel K. Michl mezi naši revoluční pedagogickou avantgardu a byl jedním z průkopníků našeho socialistického školství. Velmi aktivně působil jak v Socialistickém sdružení učitelů, a to od jeho vzniku, tak později v Učitelské unii. Náležel mezi vedoucí představitele našeho pokrokového učitelstva.

Narodil se 1. 1. 1898 v Dobřém v Orlických horách. Do obecné školy chodil ve svém rodišti, do školy měšťanské v Dobrušce. Z třetího ročníku učitelského ústavu v Hradci Králové byl roku 1916 odvezen na frontu. Hrůzy 1. světové války zažil v Rumunsku a v Itálii. Při vzniku Československé republiky se okamžitě přihlásil jako dobrovolník do 1. čs. pluku v Praze a byl s ním poslán na Slovensko, kde ještě působily maďarské jednotky. Zde byl 14. 11. 1918 zajat maďarským vojskem. V Košicích byl odsouzen k trestu smrti, a to nejprve zastřelením, a potom byl trest změněn na oběšení. Při převozu do Budapešti v prosinci 1918 uprchl z vojenského kordonu, unikl tím výkonu trestu a po strastiplné cestě se dostal do svého rodiště.¹⁾

Dne 1. 2. 1919 nastoupil školní službu jako učitel na dvoutržní obecné škole v horské vsi u Kounova u Dobrušky. Potom působil na jednotřídní škole v Hlinném. Michlova škola se stala ohniskem veškeré osvětové práce mezi horským lidem.

Ovlivněn myšlenkami Velké říjnové socialistické revoluce a Leninovou prací „Stát a revoluce“ pracoval mezi pokrokovým učitelstvem. Ve východních Čechách také založil Socialistické sdružení učitelů. Zároveň řídil vlastivědný časopis „Od Kladského pomezí“. Redigoval tři první ročníky tohoto časopisu a několik let pracoval v jeho redakčním kruhu.

Po sedmiletém působení v Hlinném byl ustanoven na pětiletou obecnou školu v Dobrušce. V městském prostředí rozvíjel nejen politickou, ale také všestrannou kulturní činnost.

V Dobrušce se také seznámil s J. Fučíkem, navázal kontakty s Vl. Vančurou, Jar. Kratochvílem, Jar. Johnem, M. Majerovou, P. Jilemnickým, Fr. Halasem, Vít. Nezvalem, J. Štýrským a s jinými představiteli kulturní avantgardy. Zvláště intenzivně spolupracoval s Fr. Halasem, jehož byl osobním přítelem. Z upřímného přátelství se vyvinula i dojemná literární spolupráce.²⁾ Velmi úzce rovněž spolupracoval s P. Jilemnickým, jemuž také věnoval souhrnné dílo.³⁾

Záliba K. Michla v historii našla u něho také uplatnění. Stal se spoluzakladatelem vlastivědného muzea v Dobrušce, které bylo otevřeno v roce 1931.⁴⁾

Do KSČ vstoupil K. Michl v roce 1921. Psal do Nejedlého Varu, do Učitelských novin, Fučíkovy Tvorby, a to převážně pod krycím jménem K. Textor. O jeho aktivitě svědčí 18 článků, které pouze v letech 1930—1933 vyšly v Učitelských novinách. Publicisticky byl činný v pokrokovém učitelském tisku po celá dvacátá a třicátá léta. Ve svých statích vystupoval nejen na obranu pokrokového učitelstva, ale také proti pedagogickému reformismu.⁵⁾ Tvorba publikovala roku 1932 také jeho literární prvotinu pro děti „Krejčí Vrabec“, která byla v té době silně narušena cenzurou. Nově vyšla v roce 1954 a 1972.

V Socialistickém sdružení učitelů organizoval se svými přáteli setkání pokrokových učitelů okresu. Zde se také osobně spřátelil s J. Hakenem.

Za pokrokovou učitelskou činnost byl školními úřady buržoazní republiky perzekvován. Okresní školní inspektor mu zakázal propagovat komunistické myšlenky, ale K. Michl jeho zákazu nedbal. Dne 11. 9. 1933 byl přímo ve škole v Dobrušce zatčen, veden za policejní asistence nejvyšší dobušskou ulicí k jeho bytu, kde byla provedena policejní prohlídka. Na tuto perzekuční akci okamžitě reagoval Časopis Československé obce učitelů, který v té době vycházel z redakce L. Koubka a V. Jaroše. Právem byl tento čin označen za „urážku všeho pokrokového učitelstva“.⁶⁾

K. Michl byl jedním ze zakladatelů Dělnického divadla v Dobrušce. Byl mu též blízký dobušský písmák V. Honěl, který zahynul v koncentračním táboře.

Jako pokrokový učitel se K. Michl podílel na hnutí obrany republiky před nebezpečím fašismu, a to jak v době španělských událostí, tak v době Mnichova 1938. V té době úzce spolupracoval s prof. J. Purkyněm z Hradce Králové. Tato spolupráce trvala i v odbojovém protifašistickém hnutí za nacistické okupace. Prof. J. Purkyně byl jedním z vedoucích činitelů komunistického odboje ve východních Čechách.⁷⁾ Dne 15. 9. 1942 byl popraven.

za nacistické okupace byl K. Michl pod policejním dohledem. Jako účastník odbojového hnutí se pak stal kulturním a školským referentem revolučního okresního národního výboru a byl jeho místopředsedou.

V srpnu 1945 byl Zd. Nejedlým povolán na ministerstvo školství a osvěty, kde se věnoval osvětové práci. V prosinci téhož roku se vrátil do Hradce Králové jako okresní osvětový inspektor. V této funkci působil až do roku 1950, kdy byl na krátkou dobu povolán do funkce vedoucího Východočeského rozhlasu. Téhož roku (1950) byl jmenován ředitelem muzea v Hradci Králové a stal se místopředsedou Svazu čs. muzeí. Od roku 1958 působil v Praze a věnoval se převážně literatuře pro děti.

K. Michl byl blízkým spolupracovníkem Zd. Nejedlého, a to nejen v Socialistickém sdružení učitelů a v Učitelství unii, ale také ve Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s SSSR a Svazu přátel SSSR a ČSR, kde působil od doby jejich založení.⁸⁾ Již ve Varu publikoval Zd. Nejedlý podnětné rozbor K. Michla k postavení učitelů.⁹⁾ Po druhé světové válce byl pověřen Zd. Nejedlým spoluprací na realizaci pražského Muzea Al. Jiráského ve Hvězdě.

Pedagogická tvorba K. Michla je velice rozsáhlá. Nejvíce článků je obsaženo v Učitelství novinách. Tematicky jsou zaměřeny k bojům pokrokového učitelství a k socialistické výchově dětí. Není bez zajímavosti, že K. Michl uvedl poprvé mimo Prahu ve třicátých letech Baladu z hadrů Voskovce a Wericha. Pro děti vydal řadu literárních prací (Krejčí hrdina, Pán ostrého meče, Vlaštrovičky, K pramenům světla), které se setkaly a stále setkávají s velkým uznáním pedagogů. Některé z nich byly vydány několikrát. Jeho li-

terární práce jsou přiměřené věku dětí a jsou psány s velkým pochopením a citem pro spisovný jazyk, jak to konečně nejlépe ocenil básník Fr. Halas.¹⁰⁾ K. Michl byl až do poslední chvíle velmi pracovitý a aktivně činný. Jeho činnost se setkala s velkým uznáním.

K. Michl náležel mezi zakládající členy KSČ a průkopníky našeho socialistického školství. V jeho pedagogické činnosti byla obsažena i výrazná politická angažovanost. Dovedl vhodně a taktně spojit pedagogické působení s činností kulturně politickou, literární a osvětovou. Socialistické sdružení učitelů a Učitelství unie byly po celou dobu své existence spjaty s jeho jménem a K. Michl náležel mezi jejich přední pracovníky. Proto ho také V. Pavlášek právem zařadil mezi naši pokrokovou pedagogickou avantgardu.¹¹⁾ K. Michl o sobě napsal, že jako pokrokový učitel nemohl jednat ve svém životě jinak. K tomu dodal: „Že jsem šel správnou cestou, o tom mě přesvědčuje skutečnost.“¹²⁾ Tato prostá Michlova slova jsou příkladem všem našim učitelům.

Tomáš Pasák

POZNÁMKY

¹⁾ APM JAK, S 437. *Vlastní životopis K. Michla.*

²⁾ *Chvilé setkání František Halas — Karel Michl*, Albatros 1972.

³⁾ Michl, K.—Pancíř, J.: *Petr Jilemnický, národní umělec, komunista, vlastenec*. SPN 1971.

⁴⁾ Ježek, J.: *K šedesátým narozeninám K. Michla, nositele Řádu práce*. In: Hradecký kraj, Hradec Králové 1958, s. 400—408.

⁵⁾ APM JAK, 3437. *Vlastnoručně soupis článků K. Michla v Učitelství novinách (1930—1931)*. Dále J. Ježek, c. d., s. 409.

⁶⁾ Časopis Čs. obce učitelů 5. 10. 1933, s. 2. Stať *Případ učitele K. Michla z Dobrušky*.

⁷⁾ Čondl, K.—Pasák, T.: *Čestní učitelé v protifašistickém odboji 1939—1945*, Praha 1978 s. 144 n.

⁸⁾ APM JAK, S 437. *Vlastní životopis K. Michla.*

⁹⁾ Textor, K.: *Reakce a učitelstvo Var 1927*, s. 50—52; též *Mají být učitelství ústavy zrušeny?* Var 1927, s. 99—104.

¹⁰⁾ *Chvilé setkání Fr. Halas — K. Michl*, c. d., s. 5 n.

¹¹⁾ Pavlásek, V.: *Učitelé-komunisté*. Praha 1971, s. 25.

¹²⁾ Ježek, J.: c. d., s. 409.

MEZINÁRODNÍ SEMINÁŘ K PROBLEMATICE KOMUNISTICKÉ VÝCHOVY

Ve dnech 10.—12. listopadu 1981 pořádal Výzkumný ústav pedagogický v Praze seminář s mezinárodní účastí k problematice komunistické výchovy na základní a střední škole.

Semináře se účastnily delegace z vědecko-výzkumných pedagogických pracovišť z Bulharské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky a Sovětského svazu, domácími účastníky byli pracovníci Výzkumného ústavu pedagogického v Praze, Výzkumného ústavu odborného školství a Ústředního ústavu pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze, Výzkumného ústavu pedagogického v Bratislavě, Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV, Ústavu experimentální pedagogiky SAV, pracovníci pedagogické a filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích a pozvaní ředitelé experimentálních základních škol a gymnázií.

Úvodní projev, zaměřený k některým aktuálním teoretickým problémům komunistické výchovy v socialistické škole, přednesl ředitel Výzkumného ústavu pedagogického v Praze doc. PhDr. Vladimír Čára, CSc., a v jeho duchu se zaměřilo jednání semináře na teoretické a metodologické problémy, které se řeší v socialistických zemích a jejichž cílem je kvalitativně prohloubit efektivitu výchovného procesu v souladu s požadavky a potřebami dalšího rozvoje socialistické společnosti.

Pozornost se soustředila zejména na koncepci všestranného a harmonického rozvoje osobnosti jako vedoucího cíle komunistické výchovy, na základní otázky vztahu výchovy a vzdělání, cílů a prostředků výchovy, procesu komunistické výchovy a jeho hodnocení, na pojetí a vzájemné vztahy složek komunistické výchovy, na osobnost a vzdělání učitele, na výchovné aspekty řízení výchovné vzdělávacího procesu ve vztahu k vý-

chovnému systému školy, k programu komunistické výchovy, na problematiku vzájemných vztahů výchovné práce ve vyučování a mimo vyučování, na problematiku spojování školy se životem socialistické společnosti.

Z jednání semináře vyplynulo, že učinit rozvíjení a formování osobnosti žáka aktuálním úkolem rozvoje komunistické výchovy znamená zavést důsledně do cílové orientace, do obsahu metod a prostředků komunistické výchovy požadavek rozvíjení a integrace všech úrovní a stránek žákovy osobnosti tak, aby výsledkem výchovy bylo umocnění žákovy aktivity, iniciativy a tvořivosti zaměřené na další rozvoj socialistické společnosti.

Splnění tohoto náročného výchovného úkolu vyžaduje badatelskou spolupráci při ujasňování struktury žákovy osobnosti a její dynamiky, při objasňování vzájemného vztahu procesu vývojového zrání a sociálního učení, vzájemných vztahů požadavků rozvoje osobnosti na jedné straně a potřeb a požadavků socialistické společnosti na straně druhé.

Seminář potvrdil, že dominantní úlohu při integraci žákovy osobnosti, při formování jeho charakteru a cílové orientace jeho činnosti má výchova k vědeckému světovému názoru a s ní spjatá výchova mravní, že formování žákovy osobnosti neprobíhá jen na úrovni verbálního učení, ale že uvědomění a přesvědčení žáka se musí formovat i soustavným začleňováním žáka do společensky účelné činnosti.

Seminář zvláště vyzdvihl, že úroveň formování žákovy osobnosti závisí na úrovni kolektivní výchovy, že důsledné prosazování zásad kolektivní výchovy i do vyučování je jedním z klíčových aktuálních úkolů vědeckého výzkumu a pedagogické praxe při výchovném utváření všestranně rozvinuté harmonické osobnosti.

Dále z jednání semináře vyplynulo, že aktuálním úkolem rozvoje komunistické výchovy je důsledné propojení výchovného a vzdělávacího procesu ve výchovném vyučování, a to na všech úrovních ovliv-

ňujících charakter vyučování; na úrovni tvorby učebních plánů, osnov a metodik, při formulování cílů a obsahu vyučování, při didaktické analýze učiva, při stanovení metod a organizačních forem vyučování, při vytváření podmínek vyučování i při hodnocení účinnosti výchovně vzdělávacího procesu. Seminář ukázal, že důležitým předpokladem rozvíjení výchovných funkcí vyučování je utváření programů výchovné práce a příslušných metodik výchovné práce. Základním činitelem jednotného výchovného působení školy, a tím účinnosti výchovy, je socialistická osobnost učitele a utváření cílevědomých pedagogických kolektivů tak, aby koordinovaná a integrovaná výchova pronikla celou soustavou vzdělávání, všemi učebními předměty, aby se systém komunistické výchovy propojil se systémem vzdělávání do jednotného výchovně vzdělávacího systému. V tomto smyslu byla zdůrazněna nutnost skutečné kooperace teorie výchovy s didaktikou. Současně seminář upozornil, že tento požadavek by se měl důsledně obrazit ve vzdělání a v dalším vzdělávání učitelů. Seminář dále ukázal, že účinnost procesu komunistické výchovy závisí na koordinaci výchovného působení školy, rodiny i společnosti, na koordinaci výchovného působení ve vyučování i mimo ně. Důležitým úkolem rozvíjení komunistické výchovy je proto i cílevědomé utváření vhodného výchovného klimatu v rodině a ve společnosti, neboť na výchovném klimatu žákova sociálního prostředí závisí i účinnost školní výchovy. Seminář zdůraznil úlohu školy při tvorbě výchovného prostředí žáka.

Zejména je třeba vyzdvihnout, že seminář neřešil naznačené problémy jen v obecně teoretické úrovni, ale že je kon-

frontoval s reálnou pedagogickou situací na školách. Kromě sdělení o výsledcích empirických výzkumů k tomu významně přispěla i vystoupení ředitelů experimentálních škol jako partnerů naší vědecko-výzkumné práce.

Průběh celého jednání semináře prokázal, že základní tendence rozvíjení a prohlubování komunistické výchovy jsou i při respektování specifických podmínek jednotlivých zemí shodné, že společná jsou i marxistická teoretická východiska, z nichž tyto tendence vycházejí. Jde zejména o pojetí člověka a osobnosti, o pojetí vzájemné souvislosti výchovy a vzdělání, o pochopení významu kolektivní výchovy, o pojetí žáka jako aktivního činitele výchovně vzdělávacího procesu, o význam světonázorové stránky výchovně vzdělávacího procesu a spojení školy se životem. Bohatá diskuse, kterou můžeme považovat za zvlášť kladný rys semináře, zaujatá výměna názorů a postojů se důsledně pohybovala na metodologické platformě marxisticko-leninské teorie a byla inspirována snahou společného hledání optimálního řešení problémů. Proto byla velmi účelná a přínosná.

Seminář ukázal možnosti další plodné mezinárodní spolupráce a v tomto smyslu by měl být impulsem k permanentní průběžné spolupráci, k výměně výsledků práce a v neposlední řadě i podnětem k dalším pravidelným setkáním, která by měla vést k dosažení jednoty na obecně teoretické úrovni a měla by být programově soustředěna na jednotlivé speciální klíčové problémy rozvíjení komunistické výchovy, které byly na tomto semináři středem pozornosti.

Anna Marie Effenbergerová,

ROZVOJ ŠKOLSTVA V MER

Otázky výchovy a vzdelávania sú predmetom pozornosti nielen u širokej verejnosti, ale aj na rôznych poduatiach. XII. zjazd Maďarskej socialistickej robotníckej strany konštatoval, že sa v uplynulom období dosiahli úspechy aj v oblasti školstva. Na zjazde bola vytýčená úloha ďalšieho rozvoja školstva s cieľom zaviesť v 90-tych rokoch povinné stredoškolské vzdelanie.

V súčasnosti majú v MER nasledujúci školský systém: materské školy (3—6 ro-

kov), základná osemročná škola (6—14 rokov), stredné školy, nadstavbové a vysoké školy.

Svoj rozvoj dosiahla aj predškolská výchova. Deti do troch rokov sú vychovávané prevažne v domácich podmienkach. V krajine sú zriadené i detské jasle, v ktorých bolo okolo 50 tisíc detí. V súlade z uznesením rady ministrov MER z roku 1967 „O podpore pri opatere detí“ sa máže všetkým zamestnaným ženám poskyt-

núť podľa ich želania 30-mesačná dovolenka pri tehotenstve a opatere dieťaťa, pričom sa im zachováva ich pôvodné pracovné zaradenie. Počas tejto dovolenky orgány sociálneho zabezpečenia mesačne vyplácajú matkám podporu vo výške 600 forintov. Mzda za toto obdobie sa nevypláca.

Obsah výchovnej práce v materských školách podporuje harmonický rozvoj detí, rozvíja ich schopnosti, návyky v podmienkach kolektívnej výchovy. Ako hlavná forma činnosti sa využíva hra, práca a učenie.

Pracovníčky, ktoré pracujú v predškolskej príprave, sa riadia osnovami, ktoré boli vydané v roku 1972 a obsahujú program výchovy v materských školách. V súlade s nariadením ministerstva školstva všetky deti, ktoré nenavštevujú materskú školu, musia pred vstupom do 1. triedy prejsť jednoročným kurzom (192 hodín) predškolskej prípravy (do roku 1977 bol trojmesačný). Prípravné kurzy organizujú školy. Začínajú sa v októbri a končia sa v máji alebo v júni. Vyučovanie trvá 6 hodín do týždňa, a to alebo 3 dni po 2 hodiny, alebo 2 dni po 3 hodiny, a vedú ho učitelia prvého alebo druhého ročníka, ale aj pracovníci materských škôl. Niekedy sa jeden učiteľ zaoberá určitou skupinou v priebehu celého kurzu, alebo sa dvaja striedajú.

Povinná všeobecnovzdelávacia osemročná škola tvorí základ školského systému. Jej úloha spočíva v poskytnutí základných vedomostí žiakom a v zabezpečení dospievajúceho pokolenia rovnakými možnosťami pokračovať vo vzdelávaní.

Vyučovanie v základnej škole začína od šiestich rokov. Rok pred vstupom do školy sú deti podrobené všestrannému pozorovaniu komisiou, v ktorej je pedagóg, lekár a psychológ. Komisia má právo zapísať dieťa do prvej triedy, prijať dieťa do školy, ak navštevovalo špeciálne logopedické vyučovanie oslobodiť dieťa od každodennej návštevy školy a nariadiť škole učiť dieťa doma alebo zapísať ho do propedeutického kurzu, kde sú v priebehu roka špeciálne vyučovacie hodiny (skupina v kurze má najviac 10—15 detí). V jednotlivých prípadoch môžu podľa želania rodičov dobre vyvinuté deti postúpiť do prvej triedy, ak dosiahli 6 rokov kedykoľvek v septembri.

Podmienky pre všeobecné povinné vyučovanie sa v krajine zlepšili tak, že sa likvidovali neplneorganizované školy a intenzívne sa budovali veľké plnoorganizované školy. Ich počet neustále narastá.

V základných školách sa od roku 1976 postupne zavádza vyučovací cyklus pozostávajúci z 11 dní tak, aby každá druhá sobota bola voľná a využívala sa na mimotriednu výchovnú prácu.

V systéme základných škôl sú špecializované školy a triedy s rozšíreným vyučovaním matematiky (VII.—VIII. ročník), cudzích jazykov (III.—VIII. ročník), spevu a hudby, telesnej výchovy (I.—VIII. ročník). V týchto školách a triedach sa v šk. roku 1979/80 učilo asi 10 % všetkých žiakov.

V šk. roku 1978/79 bolo v I.—VIII. ročníku základnej školy 2,9 % repetentov. Podstatné zníženie počtu repetentov bolo priamym následkom radu opatrení. V I. a V. ročníku bola po ukončení polroku zrušená skúška, ktorá sa obvykle robila dvakrát ročne. Žiaci prvého ročníka prechádzajú do druhého nezávisle na neuspokojivých známkach. V školách sú organizované opravné triedy a skupiny s malým počtom žiakov, ktorí potrebujú podľa názoru učiteľov doplnujúce hodiny, a zrušilo sa známkovanie vedomostí z takých predmetov ako kreslenie a výtvarná výchova, spev a hudba, telesná výchova a „technika“. Uskutočnil sa rad opatrení na zníženie rozsahu študijného materiálu a jeho prestavbu.

V roku 1979 pokračovalo 92,9 % absolventov osemročných škôl vo vzdelávaní. Ostatní musia v súlade so školským zákonom (do 16 rokov) dvakrát týždenne navštevovať tzv. doplnňovacie školy, kde sa žiaci paralelne a prehľbovaním všeobecnovzdelávacej prípravy z rodného jazyka a literatúry, matematiky a dejepisu, oboznamujú so základmi poľnohospodárskej a priemyselnej výroby. Takto sú všetci dospievajúci do veku 16 rokov zahrnutí do povinného desaťročného vzdelávania, hoci všeobecná a povinná je osemročná škola.

V stredných školách sa v krajine učilo v šk. roku 1979/80 39,5 % z celkového množstva mládeže vo veku od 14 do 17 rokov.

Základným typom všeobecnovzdelávacej strednej školy, ktorá sa končí maturi-

tou, je štvorročné gymnázium. Vo všeobecno-vzdelávacích gymnáziách sú aj večerné a diaľkové oddelenia pre pracujúcich. Do gymnázia môže postúpiť po úspešnom ukončení povinnej školy každý mladý človek do veku 17 rokov bez prijímacjej skúšky. Pri prijímaní sa s postupujúcimi robí pohovor, pri ktorom sa objasňujú ich záujmy, sklony a príprava na štúdium v gymnáziu.

Zápis do špecializovaných tried (okrem matematických) nesprevádzajú prijímacie skúšky. Tí, čo sa chcú v týchto triedach učiť, sa taktiež podrobujú pohovoru, počas ktorého sa zisťuje, či je žiak vhodný pre postup do triedy s rozšíreným vyučovaním zvoleného predmetu.

Kvôli zlepšeniu prípravy žiakov gymnázia na pracovnú činnosť v súlade s novým učebným plánom zavedeným v šk. roku 1979/80 bol zavedený miesto špecializovaných tried s rozšíreným vyučovaním jednotlivých predmetov systém povinného štúdia výberových predmetov.

Medzi výberové predmety patrí literatúra, dejepis, matematika, zemepis, prírodné vedy a cudzí jazyk, základy ekonomických a právnických vied, ale aj praktické predmety ako strojopis a stenografia, technické rysovanie a archívništvo a mnohé ďalšie.

Rozšírené vyučovanie povinných predmetov podľa výberu sa začína v III. ročníku. Predbežne žiaci I. a II. ročníka prechádzajú kurzom „profesionálnej orientácie“ (1 hodina týždenne). Okrem toho môžu žiaci v priebehu roka (v II. ročníku) meniť skupinu vybraných povinných predmetov alebo jeden z nich, čo umožňuje vybrať si podľa schopností a záujmov. V III. ročníku sa venuje vyučovaniu výberových predmetov 7 z 33 hodín v týždni a vo IV. ročníku 9 z 33 hodín týždenne.

Navrhnuté sú 4 varianty povinných predmetov podľa výberu. I. variant — dva teoretické predmety a cudzí jazyk; II. variant — dva teoretické predmety a predmet aplikovaného charakteru (napr. matematika, fyzika a rysovanie); III. variant — jeden teoretický predmet a jeden predmet praktického charakteru (napr. literatúra a archívništvo); IV. variant — iba predmet aplikovaného charakteru.

Existencia aplikovaných a akademických predmetov v zozname výberových

predmetov dovoľuje žiakovi orientovať sa aj na pokračovanie v štúdiu na vysokej škole, aj na praktickú činnosť, ak pri prijímacích skúškach na vysokú školu nemajú úspech.

Zároveň s výberovými predmetmi sa udržiava systém nepovinných predmetov, ktoré sa vyučujú od II. ročníka 2 hod. týždenne. Okrem nepovinných predmetov na gymnáziách sú veľmi rozšírené tiež predmetové krúžky.

Štúdium v gymnáziu končí maturitnou skúškou, ak sa absolvent zameriava na ďalšie štúdium na vysokej škole. Ak odchádza z gymnázia pracovať, môže absolvent vykonávať zamestnanie, ktoré vyžaduje stredoškolské vzdelanie, bez toho, aby mal maturovať. Počnúc rokom 1973 sú kvôli odbremeniu žiakov maturitné skúšky z matematiky, fyziky a biológie zároveň aj prijímacími skúškami na vysokú školu.

V súlade so školským zákonom možno všeobecné stredné vzdelanie a maturitu získať aj v stredných odborných školách. Tieto sú aj večerné a diaľkové. Absolventi stredných odborných škôl konajú skúšku z maďarského jazyka a literatúry, z jedného alebo dvoch odborných predmetov. Okrem toho konajú podľa špecializácie jednu alebo dve skúšky podľa výberu.

Ďalšie zdokonaľovanie obsahu vzdelávania sa zameriava na posilnenie jeho výchovných funkcií. Zosilnenie výchovného vplyvu obsahu vzdelania predpokladá rázne zníženie rozsahu študijného materiálu na základe jeho rozdelenia na povinný (2/3 učebného materiálu) a doplnujúci (1/3 študijného materiálu). Pracuje sa na znížení množstva prebytočných informácií v osnovách. Tendencia k integrácii učebných predmetov sa prejavila čiastočne vo vytvorení syntetického kurzu „poznatie prostredia“ (I.—IV. roč.), ale aj v zavedení nových disciplín do učebných plánov základných a stredných škôl („technika“ a „základy nášho svetonázoru“). Badať snahu zlúčiť dejepis so spoločenskými vedami, zaradiť do biológie základy ekonomických vedomostí a poznatky z ochrany životného prostredia, rozšíriť okruh poznatkov z genetiky, molekúlárnej biológie, cytológie, histológie a zaradiť do predmetu zložky pohlavnej výchovy; zvýšiť teoretickú úroveň matematického vzdelania a rozsiahle ho využívať

pri štúdiu iných vied: cieľavedomejšie rozvíjať vo všetkých predmetoch kultúru materinského jazyka, zosilniť estetickú výchovu.

Nejedna informácia o skúsenostiach zo školstva našich susedov nám môže poslú-

žiť pri realizácii nového obsahu u nás. V tomto smere sa nám naskytá spolupráca, ktorá môže priniesť osoh pre obe strany.

Henrich Janus